

SOCIETAT CATALANA DE GEOGRAFIA

FILIAL DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Triat i garbellat

...els resums de les conferències i dels seminaris del curs

2005-2006

Recull dels resums de les conferències i seminaris celebrats durant el curs 2005-2006 publicats en l'espai de comunicació virtual **Triat i Garbellat** de l'Obrador Obert de la SCG. Els resums es presenten en l'ordre cronològic de realització i amb expressió de l'autoria. Són els següents:

J. NOGUÉ: *Paisatge i identitat territorial en un context de globalització* [Rosa Cerarols] p. 1. : : : Cicle de Conferències *Ciència i compromís social: Elisée Reclus (1830- 1905) i la geografia de la llibertat* [Francesc Nadal] p. 3. : : : Á. GIRÓN: *Élisée Reclus y Piotr Kropotkin: amistad, ciencia y anarquía* [Enric Bertran] p. 4. : : : D. LIVERMAN: *Critical Geographies of the New Carbon Industry* [Aiora Zabala] p. 6. : : : Presentació del llibre *El modelo Barcelona: un examen crítico* d'H. CAPEL [Ester Nasarre] p. 8. : : : B. EPPS: *Els llocs d'enlloc: aspiracions utòpiques i limitacions materials del Pla Cerdà* [Pau Mota] p. 10. : : : P. REQUES: *Universidad y territorio en España* [Pau Alegre] p. 12. : : : L. BENERIA: *Globalització, mercats de treball i la transformació del rol de les dones* [Mireia Baylina] p. 14. : : : Seminari internacional *Geografia i gènere al món: qüestionant l'hegemonia angloamericana* [Ariadna Cucurella] p. 17. : : : J. MIRANDA; O. NEL-LO: *La nova Llei de la Informació Geogràfica i de l'Institut Cartogràfic de Catalunya* [Pau Alegre / Josep Serra] p. 21. : : : J.Ma. PANAREDA: *Canvis en els rius mediterranis de Catalunya en els darrers segles* [Jordi Nadal] p. 23. : : : E.L. BURRIEL: *La geografía universitaria española ante el reto del Espacio Europeo de Educación Superior* [Elisabet Sau] p. 24. : : : Acte de recordança del 125è aniversari del naixement de Pau Vila [Xavier Oliveras / Antoni Durà] p. 26. : : : I. ALDOMÀ: *El regadiu davant la nova cultura de l'aigua. El cas del canal Segarra-Garrigues* [Pau Alegre] p. 29. : : : À. PASCUAL: *Mobilitat i permanència: un binomi universal vist i viscut des de Catalunya* [A. Miguel Solana] p. 31.

[pau alegre, 11 de juliol de 2004]

Dimecres, 5 d'octubre de 2005.

Joan NOGUÉ i FONT, professor de
geografia, Universitat de Girona:

Paisatge i identitat territorial en un context de globalització.

El nou curs de la Societat Catalana de Geografia l'ha obert enguany en Joan Nogué, expert geògraf en temàtiques paisatgístiques, catedràtic de Geografia Humana a la Universitat de Girona i actual director de l'Observatori del Paisatge. La conferència inaugural del passat 5 d'octubre, se centrà en el trinomi del paisatge, la geopolítica i el necessari pensament territorial; un repertori molt geogràfic posat en solfa des d'una dimensió contemporània i "glocal".

La presentació va tenir dues parts ben diferenciades. La primera cal considerar-la un acurat estat de la qüestió sobre el polifacètic concepte de paisatge. Essent breu però aclaridor, Nogué ens féu un repàs temporal de dita temàtica en el pensament geogràfic fins arribar a contextualitzar-lo en la complexitat socioespacial del segle XXI, fent-ne aflorar els reptes, les paradoxes i els múltiples assoliments. Després d'aquesta divagació més conceptual i acadèmica, i de forma quasi privilegiada, el catedràtic esdevingué director, i ens presentà i explicà els objectius i la funcionalitat del recent creat Observatori del Paisatge, ubicat a la capital de la Garrotxa.

El paisatge definitivament ha sortit al carrer, fent-ne augmentar la seva significació transversal i la seva importància ja sigui social, mediàtica, política, territorial, estètica, identitària, acadèmica o geogràfica. Aquest fet és explicable per diferents motius, dels quals destaquen la creixent conscienciació ambiental, l'increment de la sensibilitat estètica de certs col·lectius, l'augment de l'extensió de la ciutat dispersa, el Conveni Europeu del Paisatge, així com la recent aprovada Llei del Paisatge.

Certament, tal i com ens explicà el professor Joan Nogué, el paisatge juga un paper altament rellevant en la formació, creació, consolidació i manteniment de les identitats territorials; és la plasmació o la fisonomia que ens revela la personalitat concreta dels espais i a través del qual es distingeixen les contrades. El paisatge és cultura i esdevé identitat. En aquest sentit, l'essència del paisatge rau en l'associació d'aquest amb els trets culturals de cada regió i de la identitat dels llocs.

En el context "glocal" s'observa que les dinàmiques territorials actuals qüestionen i posen de manifest l'alteració de les relacions tradicionals entre lloc, paisatge, identitat i regió. Com a resultat, han aparegut uns nous paisatges híbrids, que visualitzen la homogeneïtzació de la producció cultural del territori (ja globalitzat). Paral·lelament també s'observa un nou fenomen en el qual la població crea i redescobreix llocs i paisatges a la vegada que afirma i defensa de manera organitzada el seu territori, reafirmant la seva identitat singular en contraposició a la homogeneïtat que es va redissenyant en el context global. Es constaten, doncs, noves relacions entre l'espai i el temps, on la variable lloc esdevé un vincle i un punt de contacte entre els fenòmens mundials i les experiències culturals individuals.

Dins del nostre context identitari i territorial, Nogué ha emfasitzat el repte que suposa des de la perspectiva paisatgística, el gran augment de la massa forestal que junt amb els grans incendis forestals esdevenen processos que acceleren la pèrdua de la diversitat i riquesa de paisatges. Per altra banda, la metropolització del territori també amenaça la integritat paisatgística i sovint suposa una banalització del paisatge, una

tematització territorial, on l'aparició de noves perifèries esdevenen simples espais de transició que no disposen encara d'un imaginari i d'una identitat. En aquest sentit, apareixen territoris efímers que esdevenen quotidians, però que conceptualment encara són difícils de llegir ja que encara no han generat el seu propi discurs.

Davant d'aquestes noves realitats, Nogué aposta i defensa la necessitat d'una "sensibilitat" real vers el paisatge, que creï una cultura d'aquest, i no d'elits sinó que popular i quotidiana, que el consideri, l'experimenti i l'incorpori en l'imaginari col·lectiu. Essent així, el paisatge cal entendre'l com un element més que configura la qualitat de vida i construeix també el benestar social i cultural. Aquest projecte però, requereix tant d'una consciència social com d'una voluntat política. Talment l'exemple presentat en aquesta conferència, o sia, l'Observatori del Paisatge reuneix en part dits postulats, als quals cal afegir, la intenció de crear coneixement específic del passat i el present amb una finalitat territorial, social i cultural. [Rosa Cerarols]

Els dimecres 2, 16, 23 i 30 de novembre de 2005.

Curset coorganitzat amb la Institució Milà
i Fontanals CSIC, l'Ateneu Enciclopèdic Po-
pular i la Residència d'Investigadors CSIC.

Presentació per Francesc NADAL, coordinador del curset.

*Ciència i compromís social:
Elisée Reclus (1830- 1905) i la geografia de la llibertat*

La trajectòria vital i intel·lectual d'Élisée Reclus va travessar gairebé tot el segle XIX: des de 1830, any en què va néixer a Sainte-Foy-La-Grande, al sud-oest de França, fins a 1905, any de la seva mort a Bèlgica.

La seva vida i la seva obra es van desenvolupar a contracorrent de les modes i el poder instituït. Així, la seva obra com a geògraf va haver de desenvolupar-se fora de l'àmbit universitari francès. Reclus va esdevenir, juntament amb el seu amic i també geògraf Piotr Kropotkin, un dels teòrics més rellevants del moviment anarquista de finals del segle XIX i començaments del XX. I, com a tal, crític tant del poder instituït de l'Estat com de l'explotació social del capitalisme.

La seva obra escrita, ingent, monumental, reflecteix perfectament la seva evolució personal. L'amor i l'admiració apassionada per la natura, el van dur a dedicar la seva primera gran obra a la geografia física, *La Terre*, (1868 – 1869). A la seva segona gran obra, *La Nouvelle Géographie Universelle* (1875-1893), el seu amor fraternal pels éssers humans desplaçarà el seu interès inicial per la geografia física cap a la geografia social. No endebades aquesta obra porta com a subtítol *La Terre et les Hommes*. La seva darrera obra, *L'Homme et la Terre* (1905), tanca el cercle i posa l'ésser humà per davant de la geografia. Aquesta obra cabdal de la geografia contemporània constitueix la seva aportació més personal, fonent-se en un tot harmònic les seves concepcions com a pensador llibertari i com a geògraf evolucionista.

Malgrat aquesta ingent obra, la seva influència no ha estat la mateixa en un camp i en l'altre. Apartat des de sempre de la geografia institucional, després de la seva mort la seva obra de geògraf caigué en l'oblit i no va ser recuperada per la geografia universitària fins a la dècada de 1970 per geògrafs francesos i anglosaxons. En canvi, la seva influència com a anarquista mai ha estat oblidada del tot, en particular en el món llibertari espanyol i català. Les seves obres van ser publicades en forma de llibres, premsa obrera i publicacions periòdiques diverses fins a l'acabament de la Guerra Civil.
[Francesc Nadal i Piqué]

Dissabte, 10 de novembre de 2005.

Álvaro GIRÓN, Institució Milà i Fontanals CSIC

Élisée Reclus y Piotr Kropotkin: amistad, ciencia y anarquía.

Dimecres 30 de novembre de 2005, a la sala d'actes del Consejo Superior de Investigaciones Científicas (CSIC), es va cloure el cicle de conferències *Ciència i compromís social. Élisée Reclus (1830-1905) i la geografia de la llibertat*, coorganitzat per la Institució Milà i Fontanals i la Residència d'Investigadors del CSIC, l'Ateneu Enciclopèdic Popular i la Societat Catalana de Geografia. La darrera lliçó científica del cicle, titulada *Élisée Reclus y Piotr Kropotkin: amistad, ciencia y anarquía*, fou pronunciada pel doctor en història per la Universidad Complutense de Madrid Álvaro Girón, actualment investigador adscrit al Departament d'Història de la Ciència de la Institució Milà i Fontanals.

Álvaro Girón començà l'exposició fent una àmplia referència als orígens dels geògrafs Élisée Reclus i Piotr Kropotkin (1842-1921), humil el del francès i aristocràtic el del rus, fet que semblava ben poc propici perquè coincidissin al llarg de la seva vida, tal com van fer-ho al cap dels anys, en esdevenir els dos principals representants del comunisme llibertari del segle XIX. Aquesta primera part de la conferència es dedicà sobretot a fer un repàs de l'etapa de formació del príncep Kropotkin, de la qual destacà l'abandonament de la carrera militar, a la qual semblava predestinat per la seva filiació noble, i els estudis d'antropologia, geografia, matemàtiques i zoologia. Pel que fa a la seva formació científico-geogràfica destacà els anys de servei militar i d'exploració a la Sibèria, l'anàlisi dels dipòsits glacials de Suècia i Finlàndia, i l'etapa en què exercí de secretari de la Societat Geogràfica a Moscou.

A continuació, Álvaro Girón ressaltà la insurrecció revolucionària de la Comuna, esdevinguda a París del març al maig de 1871, com el fet històric que empenyí Kropotkin i Reclus vers l'anarquisme, en convèncer-se tots dos de la inutilitat dels partits polítics i de la seva lluita dins el marc de la societat burgesa. Aquest episodi fou, així mateix, un dels motius de la presa de contacte de Kropotkin amb els cercles bakuninistes de la Primera Internacional a Suïssa, el 1872. De retorn a Rússia el 1874, el príncep rus fou pres, però se'n deslliurà, dos anys més tard, fugint a l'estranger, on visqué exiliat a la Gran Bretanya, al país helvètic i a França.

A la segona meitat de la dècada dels setanta, començà la relació entre Kropotkin i Reclus, una relació que en uns primers temps fou recelosa, ja que el rus desconfiava de l'esperit revolucionari del francès. El desacord, que es mantingué al llarg dels anys, per bé que no fou entrebanc a una relació amical i afectuosa, raïa en les visions diferents que tenien de les tàctiques revolucionàries: mentre Kropotkin censurava, bé que privadament, els actes terroristes, Reclus es negava a condemnar-los. Això no obstant, la militància antiracista i el convenciment que la geografia era una eina poderosa per oposar-s'hi, el pensament antimalthusià i la metodologia positivista que compartien els feia esdevenir propers.

Endemés la concepció reclusiana de l'evolució i la revolució com dues facetes, la primera lenta i la segona accelerada, d'un mateix procés de canvi social, tingué un gran predicament i influència en àmbits llibertaris, dels quals formava part activa el príncep rus. L'apropament ideològic els portà a afirmar una bona amistat, que es manifestà en l'ajut que Reclus prestà a Kropotkin quan aquest darrer patí presó a Lió, on va ser

condemnat a cinc anys per anarquista, el suport financer que li proporcionà en l'edició de la revista anarcocomunista *Le Révolté*, veritable fita del periodisme llibertari, o la col·laboració del geògraf rus en la *Géographie Universelle* de Reclus.

Finalment, Alvaro Girón s'ocupà més en profunditat del pensament de Piotr Kropotkin, del qual posà de relleu dues qüestions cabdals: la idea que els obrers forçats pel capitalisme a treballar fent un sol ofici havien de maldar per assolir la diversitat d'ocupacions, en els camps de l'agricultura i de la indústria; i l'oposició a la visió darwinista de la lluita per la vida i la defensa aferrissada de l'ajut mutu com a fonament de la solidaritat entre els homes i com a eina de progrés. [Enric Bertran]

Dissabte, 10 de novembre de 2005.

Diana LIVERMAN, professora
de Geografia, Oxford University

Critical Geographies of the New Carbon Industry.

El passat dia 10 de novembre vam tenir l'ocasió de sentir la professora Diana Liverman, catedràtica de geografia a Oxford i directora de l'Institut sobre Canvi Ambiental, en la conferència titulada *Critical Geographies of the New Carbon Industry*. Diana Liverman ha enfocat la seva investigació a les polítiques de canvi ambiental, incloent-hi el canvi climàtic i els seus impactes, així com les causes i conseqüències dels canvis en els usos del sòl. Actualment treballa sobre les geografies de la nova economia del carboni. Així, va fer una interessant i amena dissertació sobre la difusió informativa del canvi climàtic, el significat del Protocol de Kyoto i les implicacions geogràfiques de l'assignació de responsabilitats envers les emissions de carboni, per acabar mencionant quines són les oportunitats d'estudi més importants que presenten les noves geografies derivades d'aquest acord internacional.

El passat novembre de 2004 Rússia va ratificar el Protocol de Kyoto, donant pas a la seva entrada en vigor tres mesos més tard. Aquest Protocol s'inscriu dins del Conveni Marc sobre Canvi Climàtic signat el 1992 a Rio i té dos significats principals. Per una part, el reconeixement de la perillositat del canvi climàtic. Per l'altra, l'assignació de responsabilitats envers les emissions de gasos amb efecte hivernacle així com la possibilitat de gestionar aquestes emissions mitjançant la seva mercantilització (*commodification*) i el seu intercanvi.

En relació a la definició i la informació sobre el perill del canvi climàtic, les quatre gràfiques més habituals són: els mapes globals de prediccions sobre el canvi de temperatures i precipitacions mitjanes anuals, els mapes amb observacions meteorològiques empíriques de les darreres dècades, les àrees crítiques climatològicament més vulnerables i finalment, les gràfiques de “brases roents” (*burning embers diagram*) que mostren els nexes entre emissions, canvis de temperatura i impactes. Tot i la gran difusió que se'n fa, s'han de remarcar els punts febles d'aquests tipus d'imatges donat que sovint es basen en dades asimètriques i/o incompletes, poc significatives o són interpretacions especulatives. Un altre aspecte a debatre és la interpretació dels possibles impactes del canvi climàtic per a la seva conversió en riscos i danys. Per una banda, aquesta interpretació implica nombrosos factors geogràfics i socials de manera que els mateixos impactes poden provocar danys molt diferents segons la densitat poblacional o el tipus d'ocupació territorial, per exemple. Per l'altra, la comptabilització econòmica dels danys és inherent a la seva predicció, donat que la gestió política demana establir una magnitud dels danys en termes cost-benefici, per tal de minimitzar-los. Així, la metodologia econòmica utilitzada pot portar a resultats tan qüestionables com la de considerar una vida als EUA cent vegades més valuosa que una vida a Bangladesh. En qualsevol cas, davant dels possibles danys, la professora Liverman va emfasitzar la gran importància de l'adaptació i el seu interès com a camp d'investigació en geografia.

Les geografies del carboni són objecte d'un gran debat donat que existeixen diversos criteris, igualment vàlids a priori, per a l'assignació de les diverses responsabilitats sobre les emissions. Així, es valora l'adjudicació dels drets d'emissió

dels estats segons tones d'emissió per càpita o per unitat de PIB, segons el total acumulat al període 1850-2000, segons la intensitat del carboni o l'eficiència energètica o segons els embornals naturals de cada país, per exemple. La utilització d'un criteri o d'un altre implica resultats molt diferents en la geografia del carboni. Finalment, el Protocol estableix les responsabilitats segons les emissions a l'any base de 1990. Malauradament, les raons que van decidir aquest criteri són polítiques: la desindustrialització de l'ex-Unió Soviètica, la reunió de les dues Alemanyes i el desig de M. Thatcher per acabar amb el poderós *lobby* sindical de la mineria del carbó a la Gran Bretanya els van portar a pressionar pel seu interès particular. Un altre aspecte a debatre en l'establiment de la geografia del carboni és l'entitat geogràfica a qui és assignada la responsabilitat, sent lícit i potser més equitatiu, considerar regions o fins i tot corporacions.

El Protocol deriva en un nou patró de relacions internacionals i econòmiques basades en una geografia artificial i negociada d'emissions. Les reduccions negociades (del 5,2% de les emissions de 1990 per a l'any 2012) són ben diferents de les reduccions recomanades científicament (del 60%) i no hi ha constància que s'estiguin complint. El comerç de crèdits d'emissions, els mecanismes de desenvolupament net i solucions de comerç interior, com la bombolla Europea, són mecanismes de flexibilitat amb la filosofia de facilitar aquestes reduccions però que en la pràctica resulten d'una eficàcia dubtosa i donen lloc a la mercantilització de l'atmosfera.

Finalment, Diana Liverman va acabar la seva interessant exposició subratllant els nous camps d'investigació que ofereixen les noves geografies del carboni. A saber, la climatologia, incloent-hi probabilitats de canvis climàtics catastròfics i impactes locals; les possibilitats de reducció dels impactes climàtics i les mesures del canvi; les geografies de responsabilitat i els millors criteris d'assignació; així com l'avaluació del règim internacional enfocada als actors estatals i no estatals, a les implicacions ecològiques i equitatives dels compromisos i dels mecanismes i també la regulació i les accions voluntàries davant el mercat. [Aiora Zabala Aizpuru]

Dimecres, 14 de desembre de 2005

Presentació del llibre d'Horacio CAPEL

El modelo Barcelona: un examen crítico

(Barcelona: Ediciones del Serbal, 2005)

Les persones que es van trobar el passat dia 14 de desembre, a dos quarts de vuit del vespre, a la Sala Pere Coromines de l'Institut d'Estudis Catalans, van poder gaudir d'una jornada molt interessant de la mà de la presentació del llibre *El modelo Barcelona: un examen crítico*, d'Horacio Capel. L'acte, que s'emmarca dins de les activitats programades per la Societat Catalana de Geografia per al curs 2005-2006, va estar presidit per Ma. Dolors Garcia, presidenta d'aquesta institució, i Joan Vilà-Valentí, president de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'Institut d'Estudis Catalans. Així mateix, va comptar amb la participació de Jordi Borja, geògraf i urbanista, de Josep Ma. Montaner, catedràtic de composició arquitectònica de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona, i del mateix Horacio Capel.

Abans de donar la paraula a les tres persones encarregades de comentar breument el llibre, Maria Dolors Garcia Ramon i Joan Vilà-Valentí van fer referència a la trajectòria professional d'Horacio Capel. Catedràtic de Geografia Humana a la Universitat de Barcelona, Horacio Capel s'ha dedicat, des de principis de la dècada de 1960, al món de la investigació en Geografia Humana i en Geografia Urbana en particular, temàtica sobre la qual ha publicat un ampli ventall de llibres i articles científics i de divulgació popular; a més, Horacio Capel ha desenvolupat una important activitat editorial, més enllà de la seva condició com a director de les revistes *Geocrítica* i *Scripta Nova. Revista electrónica de Geografía y de Ciencias Sociales*, i ha dirigit un extens repertori de memòries de recerca i de tesis doctorals.

Al llarg de la seva intervenció, Jordi Borja va fer referència a l'estructura, el contingut i la complexitat que caracteritza el llibre d'Horacio Capel. I és que les 119 pàgines que integren aquesta obra estructurada en 17 capítols no contraresten la capacitat de l'autor per aprofundir sobre les polítiques urbanes i els moviments socials que s'han desenvolupat a Barcelona d'ençà l'any 1979, amb la restauració de la democràcia. Segons Jordi Borja, Horacio Capel és capaç de transmetre i de donar a conèixer el trànsit que s'enregistra a Barcelona amb la celebració dels Jocs Olímpics, d'un urbanisme públic que respon a necessitats socials a un urbanisme privat, artífex de *la transformació i l'embelliment* de la ciutat per al capital, posant de relleu la versió de l'administració local, la seva pròpia lectura crítica i la visió d'altres autors al voltant d'aquest canvi de filosofia en la construcció de la Barcelona Contemporània o Postindustrial.

Josep Maria Montaner va qualificar *El modelo Barcelona: un examen crítico* com una reflexió crítica, valgui la redundància, sobre l'urbanisme barceloní i va centrar el seu discurs sobre tres capítols de l'obra on considera que l'aportació d'Horacio Capel és especial i extraordinària. És el cas dels capítols set, vuit i dotze, encapçalats sota els títols *compacta frente a ciudad dispersa*; *Plazas, jardines y parques urbanos y metropolitanos* i *La regeneración del centro urbano y el patrimonio histórico*. D'acord amb la seva opinió, en un context general de difusió de models, en què el model Barcelona s'ha exportat a altres països d'Amèrica Llatina, Horacio Capel posa de relleu

l'egocentrisme territorial, i per extensió la manca de perspectiva i projecció metropolitana; les debilitats ambientals i la idea confusa, poc madurada i reduccionista de patrimoni històric que envolta el model Barcelona.

Després d'agrair a Maria Dolors Garcia Ramon, la invitació feta per la Societat Catalana de Geografia a presentar el seu darrer llibre, de mostrar la seva satisfacció davant l'assistència a l'acte de Joan Vilà-Valentí i de donar les gràcies a Jordi Borja i a Josep Maria Montaner per acceptar a comentar *El modelo Barcelona, un examen crítico*, Horacio Capel va passar a explicar el significat de l'expressió el model Barcelona i va criticar obertament la visió que tenen els arquitectes, i en especial Oriol Bohigas, sobre aquest model.

Segons Horacio Capel, el model Barcelona és un concepte que fa referència a una determinada forma de construir i de fer ciutat, definida al voltant de dos aspectes claus d'aquest procés: l'urbanisme i la participació ciutadana. El model Barcelona és el reflex, en l'actual context socioeconòmic, d'un urbanisme poc transparent, dissenyat aparentment de cara al capital i d'esquena a les necessitats i al diàleg amb la ciutadania, d'un urbanisme antònim a la idea de ciutat com a ciutat de tots i de ningú, d'un urbanisme que contraresta els símbols d'identitat heretats d'una Barcelona passada i que transforma el paisatge urbà en un paisatge importat, global, banal i poc integrat amb els espais circumdants. El model Barcelona, en definitiva, va més enllà de ser únicament una metodologia urbanística, tal com considera Oriol Bohigas, basada en la concepció de l'espai públic com a espai col·lectiu, de projectes urbanístics que responen a les necessitats dels barris i que aposten per la reconstrucció de la ciutat existent.

Intel·lectual, estimulante i polèmic. Tres conceptes que va utilitzar Maria Dolors Garcia Ramon per presentar *El modelo Barcelona: un examen crítico*. Tres conceptes que defineixen alhora, la jornada que es va viure el passat dia 14 de desembre a la Societat Catalana de Geografia, i que inciten per altra banda, a la lectura del darrer llibre, per ara, d'Horacio Capel. [Ester Nasarre]

Dijous, 15 de desembre de 2005.

Brad EPPS, catedràtic de
la Universitat de Harvard.

*Els llocs d'enlloc: aspiracions utòpiques
i limitacions materials del Pla Cerdà.*

Brad Epps és catedràtic de llengües romàniques i literatura, i d'estudis sobre dones, gènere i sexualitat de la Universitat de Harvard. Els seus interessos van des de la literatura espanyola i llatinoamericana dels segles XIX i XX, la llengua i literatura catalana, francesa i angloamericana, passant pel cinema, el modernisme, el postmodernisme fins als estudis de gènere, sexualitat i homosexualitat.

Ha publicat una seixantena d'articles sobre cinema, art, arquitectura i literatura moderna espanyola, catalana, francesa i llatinoamericana. Entre moltes altres publicacions es poden anomenar el llibre *Significant Violence: Oppression and Resistance in the Narratives of Juan Goytisolo* i llibres que es publicaran pròximament com *Spain beyond Spain: Modernity, Literary History, and National Identity* o *Passing Lines: Immigration and (Homo) sexuality*.

Entre els articles recents publicats per Epps es troben temes aparentment tant inconnexos i heterogenis com crítiques cinematogràfiques a pel·lícules del director manxec Pedro Almodóvar, articles sobre la correspondència entre Miguel de Unamuno i Joan Maragall, sobre Mercè Rodoreda o sobre la construcció arquitectònica a Barcelona. A aquest bagatge polifacètic se li ha d'afegir un català perfecte, tot i haver nascut i crescut als Apalatxes, i uns coneixements sobre urbanisme, geografia i cultura catalana que no tenen res a envejar als que tenim molts dels qui em nascut i crescut a la seva estimada Catalunya. Com bé va explicitar el professor Antoni Luna en presentar el ponent ens podem sentir doblement avergonyits (jo afegiria honorats) pel català que parla el professor Epps i pels seus coneixements geogràfics i urbanístics.

La conferència presentada per Epps [dia 15 de desembre a l'IEC] es titulava *Els llocs d'enlloc: aspiracions utòpiques i limitacions materials del Pla Cerdà*. La conferència seguí un harmònic fil conductor. Les cites i referències literàries foren constants. Els Pàmies, Monlau, Villa i Albertí s'encadenaven d'una manera fluïda amb cites literals a *La Teoria general de la Urbanización* de Cerdà i amb escrits d'assagistes com Françoise Choay. Epps presentà una conferència plena de jocs de paraules i d'explicacions etimològiques que varen fer de la conferència, potser de manera inconscient, un bon treball de geografia textual. Encara que la conferència no va ésser plantejada inicialment per parts, se'n podrien arribar a diferenciar tres:

La primera seria una introducció a la Barcelona contemporània. Citant a autors com Miquel de Palol (el contemporani), Sergi Pàmies o Robert Hughes, Epps va fer una introducció a la ciutat a partir de les seves principals virtuts i mancances. Anomenà alguns dels esdeveniments que varen marcar la ciutat des de l'arribada de Felip V fins a meitats del segle XIX, i contextualitzà la trama urbana dins la relació històrico-política de Barcelona amb la resta de l'estat.

Partint dels principals condicionants polítics i econòmics que indiscutiblement són la base del projecte de Cerdà, el professor Epps començà a introduir pinzellades del

pensament i utopisme que influïren Ildefons Cerdà en la concepció de l'Eixample. La visió moderna de la ciutat i els canvis tecnològics que tingueren lloc a l'Europa del segle XIX influïren de manera molt clara en el pensament de Cerdà i les crítiques d'uniformitat i monotonia que avui en dia encara rep el Pla Cerdà, i que ja rebia en el moment de la seva execució, varen ser exposades d'una manera fluïda i harmònica durant aquests primers compassos de la conferència.

El cos conformaria la segona de les tres grans parts en les que es podria dividir la conferència. Aquí, el professor Epps, se centrà en el pensament utòpic de Cerdà a l'hora de projectar l'Eixample. Concretament dedicà una primera part a destacar els punts comuns entre *La Teoria general* de Cerdà, publicada el mateix any que *Das Kapital* de Marx, el 1867, i l'obra d'Engels *The Condition of the Working Class in England*. El socialisme utòpic, el materialisme històric i l'*utopisme* de què parlà Epps en l'obra de Cerdà queden reflectits en aquest paràgraf extret literalment de la conferència:

"Entre les muralles i el poble de Gràcia, en una mena de terra de ningú on era prohibit edificar, es trobava el lloc d'una ciutat més justa, d'una societat més eficient, equitativa, i higiènica: no sols la sortida i superació d'un passat restringit i conflictiu sinó també, i de manera més important, una entrada en un futur pacífic, lluminós, i il·limitat."

Epps combinà d'una manera brillant el neologisme pensat i creat per Cerdà, *urbanización*, amb el neologisme creat 300 anys abans per Tomàs More, *Utopia*. "*Utopia designa la negació del lloc present i l'afirmació d'un no lloc, o si voleu, d'un lloc d'enlloc.*" Més enllà del socialisme utòpic, Epps també apuntà a l'instint de conservació de la classe dominant en front d'una més que possible revolta de la classe obrera. En aquest sentit Epps se centrà en la remodelació que va dur a terme el baró Georges Eugène Haussmann al París de mitjans segle XIX. "La haussmanització" (la racionalització de la ciutat en termes de sanitat, comunicacions, productivitat i control) mostra la influència que l'experiència de París exerceix sobre la por a la revolta de la classe obrera que també preocupava a Cerdà i al govern de Madrid.

En la tercera i darrera part, Epps va concloure emfatitzant la influència del socialisme utòpic i de les reformes parisines de Haussmann sobre la concepció i aprovació del Pla Cerdà. Epps posà especial èmfasi, també, en les obres de Robert Owen, Charles Fourier i, sobretot, en l'obra d'Étienne Cabet *Voyage en Icarie* (1842). De forma altra cop brillant, Epps conclogué la conferència apuntant una diferència entre l'obra de Cabet i l'Eixample de Cerdà, les dues marcadament utòpiques, que rau en la planificació oberta, il·limitada, del Pla Cerdà en front d'una ciutat cabetiana circular, concèntrica i tancada.

La conferència d'Epps va deixar entreveure una personalitat culta i crítica amb profunds coneixements de literatura i cultura catalana. Va mostrar un discurs ple de recursos lingüístics, combinats amb una anàlisi històrica i territorial de l'obra de Cerdà. En definitiva, el passat 15 de desembre varem poder gaudir d'una conferència fresca i enriquidora sobre la vessant més culta i política de l'Eixample de Cerdà. [Pau Mota]

Dijous, 26 de gener de 2006.

Pedro REQUES, professor de geografia, Universitat de Cantàbria.

Universidad y territorio en España.

El contingut de la conferència pronunciada pel doctor Pedro Reques ahir dijous dia 26 de gener a l'IEC va consistir en la descripció i avenç de conclusions d'un projecte de recerca que ell mateix dirigeix en el Departament de Geografia i Ordenació del Territori de la Universitat de Cantàbria, centre en el qual professa. El projecte pretén posar de relleu els reptes i atzucacs enfilats en la relació prou viva entre la universitat i el territori a l'Espanya actual. Com va remarcar el conferenciant, el creixement experimentat per l'àmbit universitari d'Espanya en els darrers quaranta anys, en tots els ordres de la seva complexa realitat, ha transformat una entitat elitista, limitada a unes poques ciutats i estaments, en una empresa de serveis, els educatius al capdavant, disseminada al llarg i ample de la geografia. Tanmateix, la recessió demogràfica derivada del tobogan de la natalitat, la supressió dels districtes d'ensenyament i la inserció en l'espai educatiu superior europeu són factors de canvi de darrera hora, gairebé reptes i atzucacs, mereixedors d'una especial atenció per a procurar la seva superació sense traumes en l'esdevenidor.

El projecte recolza el seu desplegament en els corrents de pensament geogràfic més difosos en la contemporaneïtat. Són diversos els autors i les escoles que han analitzat la relació de la universitat en el territori, de com s'hi emplaça i de com el modifica a diverses escales: des de l'estudi de l'urbanisme de la ciutat universitària fins als dels fluxos d'estudiants en la globalitat. El marc teòric de la recerca exposat pel professor Reques s'obre en la formulació d'hipòtesis en la perspectiva de mudar la documentació disponible, prou abundosa, en informació contant i sonant amb la qual es puguin prendre decisions en el marc de la planificació del territori, finalitat darrera de la recerca.

Entremig d'aquell alfa i omega, l'anàlisi de documentació de base és recolzada mitjançant el seu enregistrament i tractament sistemàtic en un Sistema d'Informació Geogràfica apte per a produir els materials adients per a la modalitat de reflexió proposada: taules, mapes, experimentació modelística, etc. Més endavant, els assistents varem poder comprovar la gran qualitat d'aquest estri a través de les mostres, en nombre ben generós, projectades i comentades a bastament pel conferenciant. No cal pas amagar la il·lusió amb la qual es va referir a la propera publicació de l'*Atlas digital de la España universitària* com a resultat tangible d'aquesta fase de la recerca. Caldrà estar amatent a la seva aparició per a poder-nos-hi esplaïar.

Presentat l'entramat teòric i metodològic de la recerca, el conferenciant va embastir la segona part de la dissertació amb la projecció, a ritme galopant però no pas frenètic, d'una bona colla de mapes demostratius dels desajustaments que experimenten les 68 universitats repartides en 213 campus arreu d'Espanya. La demostració de la conversió de les universitats en centres de serveis va fer l'efecte d'un tastet immillorable: ben bé un vuitanta per cent de la població viu a menys de 25 quilòmetres d'un centre d'ensenyament superior. I, tot seguit, el professor Reques es preguntava: amb aquesta proliferació podem fer via cap a una universitat d'excel·lència? Ha comportat un reequilibri del territori?

Amb aquestes preguntes en l'ambient, es féu palès el desajustament de la localització de les diverses branques de l'ensenyament universitari en relació amb l'estat i dinàmica del mercat de treball. En aquest context, una bateria de mapes sobre la relació entre oferta i demanda, positiva o negativa, o sia de si sobren o falten places per titulació i universitat va ser prou aclaridora. Fins i tot, va permetre endevinar oposicions i complementarietats geogràfiques significatives. Altres indicadors de desequilibris vingueren a reblar aquesta conclusió provisional de la recerca. El de l'envelliment del professorat funcionari de les universitats més il·lustres, autèntic atzucac que tenen plantejat a pocs anys vista, respecte del majoritàriament jove a les més tendres; el de la mobilitat dels estudiants com a possible indicador de qualitat i la conformació d'àrees d'influència molt contrastades; el de generació de recursos d'autofinançament, i altres.

El doctor Pedro Reques va cloure la seva intervenció amb el desplegament d'un ventall de conclusions crítiques sobre l'avenir de la implantació de les universitats al territori en base a la documentació analitzada. Val la pena retenir-ne una, potser la que va colpir més pregonament l'auditori: la multiplicació de campus universitaris no ha contribuït en el reequilibri del territori. Per dur que pugui ser, com el mateix conferenciant va reconèixer expressament, caldrà maldar per les polítiques adients de redreç. La bastida que ofereix el treball del seu equip és prou sòlida. [pau alegre, 27 de gener de 2006]

Dimecres, 22 de febrer de 2006.

Lourdes BENERÍA, professora
d'economia, Cornell University.

Globalització, mercats de treball i la transformació del rol de les dones.

Lourdes Benería, catedràtica d'Economia a la Cornell University (Nova York) ha estat la professora invitada per a inaugurar el Seminari Internacional Geografia i gènere al món: qüestionant l'hegemonia angloamericana, organitzat conjuntament pel Grup d'Estudis de Geografia i Gènere de la Universitat Autònoma de Barcelona i la Societat Catalana de Geografia i celebrat a les sales d'ambdues institucions els dies 22 a 25 de febrer de 2006.

La professora Benería tracta el tema que probablement més ha treballat al llarg de la seva trajectòria investigadora i pel qual se la reconeix internacionalment, la relació de les dones amb el treball, fent-ne un balanç i apuntant algunes direccions de futur. Després de gairebé vint anys de la publicació de la seva obra exemplar i inspiradora d'altres treballs arreu del món, *The crossroads of class and gender* (1) en la qual Benería i Roldán deixaven clara la necessitat de considerar la desigualtat de gènere de forma creuada amb altres formes de desigualtat, en particular la classe social, la professora torna a insistir en aquesta idea, que sembla haver-se diluït en els discursos actuals de gènere inspirats per les teories postmodernes.

La professora tracta com, a partir dels anys setanta, la globalització de la producció ha anat afectant el treball de les dones i es pregunta fins a quin punt la feminització progressiva de la força de treball a nivell global ha fet canviar els rols de les dones. Concretament, Benería es planteja si s'ha aconseguit un grau més elevat d'igualtat en els llocs de treball i en les relacions de gènere a tots nivells; si estan canviant les definicions del masculí i femení i de les identitats associades amb les construccions de gènere que atribueixen unes tasques i fins i tot una 'cultura' diferenciada a homes i a dones; i fins a quin punt la globalització ha pogut contribuir al trencament de tradicions patriarcals i normes discriminatòries.

Durant l'etapa inicial dels processos de producció global, als anys setanta, hi ha una preferència per a la mà d'obra femenina, en particular als països en desenvolupament que ofereixen mà d'obra en abundància disposada a acceptar salaris molt més baixos que en els països ja industrialitzats. Aquesta preferència representa un fort contrast amb l'etapa d'industrialització dels anys cinquanta i seixanta, lligada a la substitució d'importacions en els països en desenvolupament, on les dones van quedar marginades del procés de creixement econòmic. La literatura d'aquest període ressalta les condicions precàries i d'explotació de l'ocupació femenina per part d'aquesta producció global.

Durant els anys vuitanta, el creixement de la producció global s'acompanya de l'adopció de polítiques neoliberals també a nivell internacional, que porta transformacions molt profundes en els mercats de treball. La desregularització dels mercats, la liberalització del comerç, la implantació del model de desenvolupament basat en la promoció de les exportacions i en un sistema econòmic basat en el mercat i en el pagament del deute extern porten a la precarització o informalització dels mercats laborals tant al 'Nord' com al 'Sud' i a la '*maquilaització*' de la producció global. Això implica que la producció troba amb facilitat no només mà d'obra barata sinó també

processos de producció més flexibles. Aquests canvis, molt favorables al capital, han representat un retrocés social pel treball, materialitzat sobretot per una creixent informalització de la mà d'obra en molts països del món.

Els anys noranta constitueixen el tercer nivell de la manifestació del capitalisme globalitzat. La revolució tecnològica i de les comunicacions ha permès una producció més massiva a preus cada cop més baixos però també la creació d'un sistema distributiu que afavoreix el capital i disminueix la posició relativa del treball. En aquest context, les dones esdevenen molt més presents en molt diverses ocupacions i també en els espais públics.

Quins són els efectes de la globalització sobre el treball de les dones en aquest recorregut? Segons Benería, cal evitar les generalitzacions i partir de l'existència d'efectes diversos, complexos i contradictoris, com per exemple el fet que la creació de llocs de treball per a dones en alguns països ha anat acompanyada de processos de desfeminització en diverses indústries en altres; o el fet que guanyar un salari moltes vegades s'ha vist lligat a pobres condicions de treball.

Aquests processos de globalització econòmica i social introdueixen durant els anys noranta i sobretot els inicis de segle XXI un nou fenomen que incideix de forma molt directa sobre les dones: la globalització de la reproducció. Es tracta d'una conseqüència derivada de la considerable participació de les dones del 'Nord' al mercat de treball remunerat i de la demanda creixent de servei domèstic i de cura. Aquesta demanda es cobreix amb la immigració de dones provinents de països del 'Sud', amb repercussions socials i econòmiques en ambdós contextos encara difícils de mesurar i valorar amb tota la profunditat que requereixen.

És evident que la presència de dones al mercat laboral a nivell internacional ha afectat molts aspectes de les seves vides, les dels homes, i també les característiques d'institucions com la família i l'estat. En primer lloc, s'han produït canvis que tenen a veure amb la divisió del treball per gènere i el lloc ocupat per dones i homes en el món laboral. El gènere continua sent un element de diferenciació quant a la divisió del treball, continuen havent diferències salarials per gènere, però també s'ha presenciat l'entrada de dones en professions considerades masculines i altres (menys) en llocs alts dins la jerarquia laboral, incrementant la desigualtat entre dones. A un nivell més profund, en canvi, Benería creu que cal preguntar-se si l'augment de l'autonomia financera de les dones ha generat una veritable transformació de les seves capacitats i desenvolupament individual. És a dir, si han canviat les identitats de gènere i els rols dels homes i de les dones, per exemple, a nivell familiar i de la divisió del treball domèstic i de cura. Benería, força escèptica en relació als avenços aconseguits en aquest sentit, ens remet per a una reflexió més profunda a estudis teòrics i empírics d'altres especialistes en gènere (2) i a nous conceptes de treball com els d' "*unfreezing gender*" (o la "descongelació" de les relacions de gènere), o "*undoing gender*" ("desfer" el gènere) per referir-se a com aconseguir la igualtat sense deixar de ser dones o homes. Igualment, Benería fa pensar sobre el fet que la incorporació massiva de les dones al mercat de treball ha fet que la seva conducta s'assembli més a la de l'"*homo economicus*" i per tant, l'allunyi de les formes de conducta femenina més associades al relacional, la solidaritat i la cooperació, posant de relleu la incompatibilitat entre els objectius feministes i la lògica del mercat.

En definitiva, Benería vol destacar que el model de globalització actual ha evidenciat resultats positius i negatius per a les dones, posant de manifest la complexitat d'aquests processos. En general, s'han produït canvis enormes en relació al treball, però els canvis més profunds en relació a les seves capacitats i identitats són més difícils d'avaluar, i més quan es tenen en compte els efectes de la cultura o la religió en

diferents llocs del món. Finalment, la professora vol assenyalar dos aspectes que li semblen molt rellevants i que reconeix haver tractat tangencialment en la seva conferència: el paper de la distribució en l'economia global i la dedicació del feminisme actual a la política de la representació. Benería critica que a nivell acadèmic no es parli de la distribució dels ingressos i dels recursos, malgrat haver comportat una disminució de l'ingrés relatiu i la pèrdua de poder de negociació de les classes treballadores. Per altra banda, també critica que a partir dels anys vuitanta el feminisme liberal s'hagi preocupat més per les qüestions postmodernes d'identitat, subjectivitat, sexualitat, entre altres, que per la connexió entre les desigualtats socials i de gènere. Segons Benería el feminisme actual, que ha aconseguit guanyar moltes batalles importants, no s'ha qüestionat la distribució relacionada amb les jerarquies de classe. I és evident que el gènere s'ha utilitzat clarament com a element diferenciador per a fer disminuir els costos de producció i que és un element explicatiu de primer ordre sobre qui s'ha beneficiat de l'acumulació productiva i financera.

La conferència de Lourdes Benería ha estat una excel·lent combinació entre un erudit repàs a la connexió entre globalització, mercats de treball i rol de les dones; la introducció de nous conceptes d'anàlisi per reflexionar sobre la realitat actual des d'una perspectiva de gènere; i la crítica de l'abandonament de les categories marxistes quan podrien contribuir a resoldre, o si més no, a presentar alternatives a molts dels problemes que planteja el model econòmic i social actual. [Mireia Baylina, Departament de Geografia, UAB]

1. Benería, Lourdes i Roldán, Marta (1987): *The crossroads of class and gender. Industrial homework, subcontracting and household dynamics in Mexico City*. Chicago: The University of Chicago Press.

2. Esmenta específicament els treballs de Judith Butler (2004), *Undoing gender*, New York, Routledge, i de Mathew Guttman (1996), *The meaning of macho: Being a man in Mexico City*, Berkeley, The University of California Press.

Del 22 al 25 de febrer de 2006.

Desenvolupament del Seminari Internacional:

Geografia i gènere al món: qüestionant l'hegemonia angloamericana.

Del 22 al 25 de febrer d'enguany es va dur a terme a la Societat Catalana de Geografia (SCG) i a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) el seminari internacional Geografia i gènere al món: qüestionant l'hegemonia angloamericana, organitzat pel Grup d'Estudis de Geografia i Gènere del Departament de Geografia de la UAB conjuntament amb la SCG.

Més concretament, els dies 23 i 24 de febrer a la Sala de Graus de la Facultat de Lletres de la UAB es van realitzar diverses ponències que tenien per objectiu tractar de conèixer a nivell internacional el desenvolupament de la Geografia i Gènere en les diferents àrees del món i reflexionar i estimular el debat intel·lectual sobre l'evolució d'aquesta perspectiva i la seva major i millor aplicació en els àmbits acadèmic, social i polític. Igualment, es pretenia reflectir l'omnipresència angloamericana en la creació i difusió de pensament geogràfic i proposar alternatives en aquesta direcció des del camp de la Geografia i el gènere.

Amb aquest objectiu tan ambiciós de fer un balanç del que s'ha estat fent arreu del món entorn la temàtica de la Geografia i el gènere, es van aplegar unes 80 persones aproximadament, entre participants, estudiants de Geografia i altres inscrits. I és que el seminari va donar una excel·lent visió sobre el recorregut històric i l'estat actual d'aquesta temàtica en diferents països del món.

Així, sota el títol *Investigaciones feministas recientes en la geografía estado-unidense*, la nordamericana Altha Cravey de la Universitat de Carolina a Chapel Hill, va començar el torn de ponències proposades per als dos dies. L'esforç d'aquesta ponent per parlar en castellà va facilitar a molts assistents i assistentes poder entendre el breu repàs històric i, sobretot, els temes actuals que a hores d'ara s'estan estudiant als Estats Units. Al seu torn, Judit Timar, de la Hungary Academy of Sciences d'Hongria, va ressaltar les problemàtiques de viure i treballar en un país del bloc soviètic amb tot el que això comporta, com per exemple, l'idioma; el fet que moltes persones no entenguin ni puguin parlar l'anglès limita l'accés a llibres, articles i treballs sobre la Geografia i gènere del món angloamericà, que van ser els pioners en aquest tipus d'estudis. D'altra banda, va ressaltar que "el lloc importa" per explicar que les condicions de cada lloc determinen d'alguna forma o altra el progrés acadèmic en aquests temes. Pel que fa a la ponència de Brenda Yeoh i Shirlena Huang de la Universitat Nacional de Singapur, aquesta va ser també molt interessant ja que a més d'altres idees, van explicar la importància de les polítiques de cada departament de Geografia. La política del departament del qual elles formen part ha estat la de tenir professors i professores de diversos llocs del món, però sobretot dels Estats Units o Anglaterra. Per tant, els temes que es treballen i com ho fan va molt lligat al que s'està fent en aquests països.

Ja a la tarda, van començar per donar-nos una visió d'Amèrica Llatina; específicament, el cas d'Argentina (Diana Lan de la Universidad Nacional del Centro de la Provincia de Buenos Aires) i de Brasil (Susana Maria Veleda da Silva de Fundação Universidade Federal do Rio Grande). Aquestes dues ponents van explicar que la situació que s'estava vivint actualment als seus respectius països respecte la Geografia i el gènere era precisament la de casa nostra ara fa 20 anys; tot just ara es començava a

tractar el tema i la gent era molt refractària a incloure el gènere dins la Geografia perquè es considera que aquest no és Geografia. Afirmació aquesta en què, dit sigui de passada, altres ponents van coincidir. Per últim, Dominique Creton, de la Universitat de Poitiers, França, va fer un breu repàs als estudis de gènere durant els últims anys per centrar-se després en el que es fa actualment posant especial èmfasi en la poca connexió entre la geografia francesa i la angloamericana.

Divendres 24 de febrer Mariama Awmbila de la Universitat de Ghana, va començar el torn de ponències explicant com la geografia i el gènere s'ha desenvolupat en el seu país destacant per sobre de tot, la idea que no ha sigut fins fa 10-15 anys que la perspectiva de gènere s'ha desenvolupat en el context de la geografia. L'autora va explicar que aquest enfocament va aparèixer gràcies als moviments feministes sorgits a principis dels anys 90 en alguns països africans. A continuació, Jo Little de la Universitat d'Exeter del Regne Unit, una de les pioneres en els estudis de gènere arreu del món, va fer un molt bon repàs de la Geografia i el gènere des dels anys 80 fins l'actualitat. Per finalitzar el matí, una de les ponències més esperades del dia: la de Elisabeth Buehler de la Universitat de Zürich de Suïssa. *Dynamics in the field of gender and geography in Switzerland and in the german-speaking context* es va basar en un buidatge bibliogràfic de les tesis i articles de revista sobre geografia feminista per una banda, i de l'altra, va tractar d'explicar les xarxes i institucions existents actualment a Suïssa sobre aquest tema. Va investigar sobre la quantitat d'autors i autores que escrivien sobre la perspectiva de gènere en Geografia, on es produïen aquests treballs, quins temes tractaven, en nombre de publicacions en revistes que tractessin el gènere, i un llarg etcètera.

L'última tarda de ponències va anar a càrrec, en primer lloc, de Nazmiye Ozgüç, de la Universitat d'Istanbul, de Turquia. Bàsicament va parlar de la situació de les dones al seu país des del punt de vista acadèmic afirmant que la recerca i docència duta a terme per part de dones s'havien donat sobretot tot just fa dues dècades. Segons aquesta ponent, actualment a Turquia es pot parlar d'estudis feministes, que no de gènere, però no es pot afirmar que hi hagi una geografia feminista consolidada.

A continuació va tocar el torn de la presentació a càrrec del Grup d'Estudis de Geografia i Gènere (Anna Ortiz, Ma. Dolors Garcia Ramon, Mireia Baylina, Maria Prats i Antoni F. Tulla), un dels organitzadors d'aquest seminari. Va tractar el tema dels estudis de gènere en la geografia arreu d'Espanya centrant-se bàsicament en el Departament de Geografia de la UAB. A més, també es va explicar una evolució històrica de les diferents investigacions que aquest grup de recerca ha realitzat al llarg dels anys posant especial èmfasi a l'actualitat.

Finalment, Janice Monk, una de les principals pioneres d'aquesta temàtica fa fer la conferència final titulada *Engendering Geographies: connecting people, places and ideas*. Pel títol es pot deduir que a més de fer un balanç global i final sobre l'estat de la geografia i el gènere al món, va ser una ponència plena de records emocionants a partir d'una recopilació de fotos on moltes de les ponents sortien. Amb aquest recull va voler exemplificar una de les idees repetides durant els dos dies de seminari en diferents moments: si aquesta temàtica ha pogut evolucionar ha estat gràcies a treballar totes juntes i estar constantment en contacte durant tots aquests anys per tal que les idees, els projectes i els treballs es poguessin conèixer arreu. Això ha fet que en molts llocs on encara la geografia i el gènere era i és incipient (Turquia, Argentina, Brasil, etc.), gràcies al suport de les persones que ja feien recerca en aquests temes, aquesta perspectiva pogués prendre força dins la disciplina geogràfica. [Ariadna Cucurella / fotos: Rosa Cerarols; Grup d'Estudis de Geografia i Gènere UAB]

Dissabte, 25 de febrer de 2006.

Taula rodona del Seminari Internacional:

Geografia i gènere al món: qüestionant l'hegemonia angloamericana.

La taula rodona va tenir lloc dissabte 25 de febrer a la Societat Catalana de Geografia a Barcelona. Durant tot el matí les participants –Tovi Fenster de la Universitat de Tel Aviv, Joos Droogleever de la Universitat d'Amsterdam, Janet Momsen de la Universitat de Califòrnia a Davis, Saraswati Raju de la Universitat Jawaharlal Nehru de l'Índia, Ana Sabaté de la Universitat Complutense de Madrid i Dina Vaiou de la Universitat Nacional Tècnica d'Atenes- van estar discutint entorn dues idees.

D'una banda, cada ponent havia de discutir dos textos escrits per altres participants. En termes generals aquestes qüestions feien referència primer a l'origen de la Geografia i gènere i quines estratègies s'havien seguit en la recerca i docència d'aquesta temàtica d'estudi. També es volia veure si sota el gran paraigua de la Geografia s'havia aglutinat la perspectiva de gènere i com s'havia fet. I per últim, com s'havia fet front a l'hegemonia angloamericana en temes relacionats amb la Geografia i gènere.

En segon lloc es plantejava l'evidència que aquesta hegemonia havia obert molts camins en aquest camp d'estudi així com també havia dibuixat i condicionat la recerca en aquests temes durant més de dues dècades. S'afirmava que era molt difícil però, tractar aquesta hegemonia com una simple dualitat ja que hi havia moltes feministes arreu del món que havien tractat també aquests temes. I des d'aquí es formulava la pregunta al voltant de quina era la principal aportació de la Geografia i gènere de qualsevol lloc del món a aquest debat. Finalment i per tancar el bloc més experimental, es proposava analitzar si tothom a excepció dels i de les angloamericans/es feia recerca i docència sobre els temes que aquests/es últims/es proposaven donada la seva majoria i per ser també el grup més influent.

D'altra banda, la segona part de la taula rodona tenia per objectiu intentar dissenyar estratègies futures entorn la Geografia i gènere. Primerament es feia referència a com les diverses geografies del gènere podien tenir veu en la esfera internacional i que hauria de fer l'hegemonia angloamericana per obrir-se a altres realitats que no fos únicament la seva. En segon lloc, es plantejava el fet que la majoria de bibliografia utilitzada per autors angloamericans en articles i llibres era en anglès. Per contra, les referències no angleses eren cites majoritàriament d'autors no anglesos. Per tant, s'hauria de trencar aquesta tendència? I si fos el cas, com es podria fer? L'altra cara de la moneda va ser plantejar si aquesta hegemonia de la llengua anglesa era positiva ja que permetia unificar criteris i transmetre arreu noves idees i teories d'una forma fàcil i ràpida. Per últim es va parlar de quines geografies del gènere eren possibles dins les estructures de més poder com eren els seminaris internacionals, el grup de Geografia i gènere de la Unió Geogràfica Internacional, etc. Com s'haurien de dissenyar noves estratègies de futur més inclusives i fins i tot, com es podrien crear línies de recerca que no fossin hegemòniques.

En fi, quatre dies interessantíssims dels quals es va poder treure molt de suc però que sobretot van permetre dibuixar una panoràmica de l'estat actual de la Geografia i gènere arreu del món, o si més no, de molts països. Al mateix temps, els debats suscitats en alguns moments d'aquest seminari van ajudar també a enriquir per sobre de tot

l'experiència no hegemònica de la majoria de ponents que volien mostrar les seves inquietuds i incerteses no només durant les seves pròpies ponències. L'experiència d'unes i les ganes d'aprendre d'altres van donar lloc a un seminari internacional que va ser un punt de trobada i de discussió indispensable per tothom qui treballi en Geografia i gènere. [Ariadna Cucurella / foto: Rosa Cerarols, Grup d'Estudis de Geografia i Gènere UAB]

Dijous, 14 de març de 2006.

Jaume MIRANDA, director de l'Institut Cartogràfic de Catalunya
Oriol NEL·LO, Secretari General per a la Planificació Territorial del DPTOP

*Presentació de la nova Llei de la Informació Geogràfica
i de l'Institut Cartogràfic de Catalunya*

El Parlament de Catalunya va aprovar la Llei 16/2005 de la Informació Geogràfica i de l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC) el propassat dia 27 de desembre de 2005 [DOGC núm. 4543 - 03/01/2006]. El coneixement dels detalls d'aquest nou instrument legislatiu, més enllà de la lectura atenta del seu articulat, havia d'atraure, necessàriament, la comunitat dels professionals i estudiosos del territori de Catalunya. És per aquesta raó que la Societat Catalana de Geografia (SCG) i la Societat Catalana d'Ordenació del Territori (SCOT), filials de l'Institut d'Estudis Catalans, van convidar dos dels seus artífexs més significats per a explicar-la als seus associats i al públic interessat.

La resposta a la convocatòria de la sessió informativa sobre la Llei, fixada per a dimarts dia 14 de març de 2006, va fer bona l'expectativa. Un auditori prou nombrós va seguir amb interès els comentaris, glosses i interpretacions dels senyors Oriol Nel·lo, Secretari General per a la Planificació Territorial del Departament de Política Territorial i Obres Públiques (DPTOP), i Jaume Miranda, director de l'Institut Cartogràfic de Catalunya (ICC). Varen ser presentats pel Dr. Joan Vila-Valentí, president de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'IEC, qui es felicità, en nom del President de l'IEC, per la celebració de l'acte en la mida que enllaça la institució amb la dinàmica social catalana. Així mateix, la Dra. Ma. Dolors Garcia Ramon, presidenta de la SCG, en donar la benvinguda als dos ponents va destacar la llarga relació que han mantingut, i mantenen, amb la SCG i la SCOT.

La intervenció d'Oriol Nel·lo s'aplicà a destacar el marc legislatiu i d'actuació política del Govern de la Generalitat de Catalunya en els dos darrers anys envers la dotació, desplegament i aplicació dels instruments adients per a la intervenció en el territori. Ho va detallar en dues vessants. L'una, la legislació pròpiament de caràcter territorial, amb l'engegada dels Plans Territorials i Directors d'àmbit supramunicipal i regional, els plans de comarques de Muntanya, els dels rodals de diverses ciutats mitjanes i el d'ocupació del litoral. L'altra, la legislació sectorial referida a matèries que incideixen de manera determinant en la configuració del territori: la llei d'Urbanisme, la de rehabilitació i cohesió social dels barris i la del Paisatge.

Superat això, va enfocar la recta final de la seva intervenció per a enaltir el paper de la Llei de la Informació Geogràfica i de l'ICC en l'escena descrita, ben lluny de la d'un figurant de tercer ordre. De bracet amb la Llei de l'Institut Geològic de Catalunya, desmembrat ja de l'ICC, hi tenen un lloc de primera fila com a instruments fonamentals per al coneixement del territori en el qual, i per al qual, es concreten les actuacions governamentals a través de la ciutadania. Amb això, la nova Llei va quedar servida i a punt per a la seva anàlisi.

Com ja hem insinuat més amunt, l'objecte de la sessió no era pas efectuar una lectura pormenoritzada de la Llei. La intervenció de Jaume Miranda, doncs, va complaure's en el comentari, la glossa i la interpretació per mitjà d'una seqüència de flaixos molt brillant. Ho va fer en tres topants: en el de la història i objectius de l'ICC,

en el de la racionalització de la informació geogràfica i en el de les comeses dels òrgans de direcció que la Llei institueix.

Amb la nova Llei, en paraules textuais del seu director, l'ICC canviarà de pell. Tot i això, va destacar l'encert i la vigència de dues de les grans opcions fundacionals de l'ICC: la configuració de l'Institut segons el model dels Serveis Geogràfics Nacionals i no com a simple òrgan administratiu, i l'adopció del 1:5.000 com a escala bàsica de cobertura del territori de Catalunya. Amb el testimoni dels fets i realitats aconseguides, Miranda va remarcar l'activitat de *mesurament* del territori com la funció fonamental de l'ICC, allò que permet *reflexionar*-hi i *actuar*-hi. És per això que el desenvolupament de tecnologies el més avançades possible, l'esforç permanent en posicionament geodèsic i l'acumulació de materials geogràfics a la Cartoteca han estat uns trets caracteritzadors dels vint-i-quatre anys d'història del servei.

La renovació del marc legal permetrà aprofundir la voluntat de racionalització de la informació geogràfica produïda i servida per l'ICC. Aquest és un topant el lema i objectiu del qual haurà de ser, d'ara en endavant, la *immediatesa* de l'accés de l'usuari a la documentació. Això, segons Miranda, només podrà aconseguir-se mitjançant l'aplicació dosis exhaustives d'estandarització i d'interactivitat als productes. La gratuïtat ha de ser completa. En altres paraules: *allò que no és a la Xarxa, no existeix*. El nou web de l'ICC ja és en marxa i s'hi concretaran les mesures empeses.

L'òrgan cabdal per al bon ordre d'aquest abocament abrandat vers el futur serà la Comissió de Coordinació Cartogràfica de Catalunya (CCCC) instituïda per la Llei de la Informació Geogràfica i de l'ICC. La seva composició, a parts iguals de la Generalitat i dels ens locals catalans, permet endevinar les seves funcions a la bestreta.. Tanmateix, Jaume Miranda les resumí en cinc. En primer lloc, haurà de validar les normes d'estandarització de la informació geogràfica produïda a Catalunya en la perspectiva del seu ús universal. En segon lloc, haurà d'elaborar el Pla Nacional de producció en un context de superació de compartiments estancs entre les diverses administracions. D'això en segueix l'objectiu de garantir la disponibilitat indiscriminada de les dades IDEC-INSPIRE i difondre-la a tots els nivells i àmbits d'intervenció en el territori. En quart i cinquè lloc, finalment, haurà de fer el seguiment del Registre de Cartografia de Catalunya i vetllar per l'increment de l'eficiència del sistema informatiu del territori: fer més i gastar menys.

La intervenció del director de l'ICC, atesa la inevitable brevetat d'aquest tipus de presentacions, potser hauria hagut d'alleugerir les glosses de la feina feta per aprofundir més en alguns dels reptes de futur, i en com les previsions de la nova Llei permetran abordar-los. Així, es van despatxar en fugaces imatges i telegràfics comentaris qüestions com la cartografia urbana 1:1.000, les guies de carrers o els grafos lineals de carrers, carreteres i camins, instruments tots ells fonamentals per al desplegament, sovint amb l'ajut de les tecnologies més noves, d'aplicacions vinculades a molts diversos àmbits dels serveis públics i privats. En concret, no es va fer cap referència a la necessitat -punyent i urgent, ateses les greus mancances en aquest sentit- d'avançar de forma coordinada amb l'Institut d'Estadística en l'establiment dels sistemes i estàndars oficials de geo-referenciació, i les corresponents bases d'informació, que permetin elaborar, a partir de bases de dades alfanumèriques, explotacions territorials i mapificacions detallades d'informacions de caràcter socioeconòmic i de molts altres tipus.

Acabada la dilatada intervenció de Jaume Miranda, encara hi hagué temps perquè un parell d'assistents formulessin qüestions i demanessin aclariments als ponents. Satisfets uns i altres, la presidenta de la SCOT, Dra. Mita Castañer, va cloure l'acte amb unes breus paraules per a expressar la satisfacció de la SCOT i la SCG per la celebració de l'acte i agrair la concurrència del públic i dels ponents. [Pau Alegre / Josep Serra]

Dimecres, 22 de març de 2006.

Josep Ma. PANAREDA, professor de
geografia, Universitat de Barcelona.

Canvis en els rius mediterranis de Catalunya en els darrers segles.

La setena conferència del curs 2005-06 de la Societat Catalana de Geografia, i tercera d'aquest any, va tenir lloc dimecres 22 de març a l'Institut d'Estudis Catalans a càrrec de Josep Ma. Panareda. El professor Panareda, catedràtic de Geografia Física i cap del Departament de Geografia Física i Anàlisi Regional de la Universitat de Barcelona, va pronunciar una magistral conferència sobre *Canvis en els rius mediterranis de Catalunya en els darrers segles*, seguida amb molt d'interès per un nombrós públic. L'acte va ser introduït per Maria Dolors Garcia Ramon, presidenta de la Societat Catalana de Geografia, que entre altres coses va destacar de la carrera professional del professor Panareda les seves aportacions en el món de la biogeografia, o en el món de la gestió ambiental (*Els incendis forestals*) i també en obres de divulgació (*Resum de Geografia Física de Catalunya*).

L'aproximació que ens va presentar el professor Panareda als canvis que han experimentat els rius mediterranis del nostre país va ser a través de la interpretació del paisatge que ens permet la Geohistòria. Així doncs, vam poder veure com aquesta disciplina geogràfica permet treballar i entendre temes de tanta actualitat com és el que es va tractar en aquesta conferència.

El punt de partida sobre el qual va girar l'exposició va ser la transformació que el món mediterrani ha experimentat de mans de l'home. Això, que d'entrada resulta una obvietat, sol ser oblidat, o menystingut en moltes obres i treballs que descriuen l'evolució de la nostra xarxa hidrogràfica. L'exposició es va centrar en tres rius de la conca mediterrània catalana molt antropitzats, ja sigui per la proximitat a l'àrea metropolitana o per la seva llarga història d'industrialització: Congost, Foix i Tordera.

De vegades, destacava el conferenciant, coses tant simples com les marques que ha deixat la vegetació arrancada per la força que pren l'augment del cabal davant d'un fort aiguat, en els arbres de ribera, serveix per fer valoracions qualitatives de la zona inundable. Així el Foix que presenta un cabal exigü durant bona part de l'any, pot veure incrementada l'alçada d'aigua en punts de les seves vores en 2 o 3 metres. Especialment destacable es la relació que se'ns va oferir de construccions rurals lligades als rius: embassaments amb presa de fusta, canals, sèquies, camins i passeres. Aquestes darreres, estan enganxades amb cadenes perquè les riuades no les puguin arrancar i dur-les aigües avall. Pel que fa a les preses d'aquests petits embassaments, pràcticament tots ells perduts, han deixat la seva empremta en les roques que els feien de base, amb forats on s'encaixaven pals de fusta que feien de contrafort al dic.

Aquesta forma geohistòrica d'aproximar-se a la xarxa hidrogràfica que ens va presentar el professor Panareda té un equivalent en historiadors locals anglosaxons, entre els quals podríem citar Richard Muir, amb la seva obra: *The new reading the landscape*. Amb un gran nombre d'imatges, tant generals dels rius, com de detall, vam poder seguir de forma amena l'evolució de les explicacions que anaven perfilant la conferència. La qualitat i varietat de les imatges, així com la vitalitat de l'exposició, va permetre al públic viure la situació d'aquestes de la forma més semblant possible al que hauria estat una sortida al camp. [Jordi Nadal i Tersa]

Dijous, 27 d'abril de 2006.

Eugenio L. BURRIEL, professor de
geografia, Universitat de València.

*La geografía universitaria española
ante el reto del Espacio Europeo de Educación Superior*

La conferència del mes d'abril del curs 2005-2006 de la Societat Catalana de Geografia, impartida pel Dr. Eugenio L. Burriel sota el títol *La geografía universitaria española ante el reto del Espacio Europeo de Educación Superior*, va ser presentada per la seva presidenta, Dra. Maria Dolors Garcia Ramon, que va començar glossant alguns dels aspectes de la figura professional del conferenciant.

D'Eugenio Burriel cal remarcar que des del punt de vista docent és llicenciat en geografia i dret i, dins de la geografia, s'ha destacat pels seus estudis sobre temes rurals i de població; com a docent, ha tingut una forta vinculació amb el món universitari català, ja que va ser catedràtic del departament de Geografia de la Universitat Autònoma de Barcelona i degà d'aquesta universitat a finals dels anys setanta. Des del punt de vista polític, ha ocupat diferents càrrecs públics vinculats al Partit Socialista del País Valencià, d'entre els quals cal destacar el de Conseller d'Obres Públiques de la Generalitat valenciana. Actualment és assessor i secretari del Territori i Habitatge d'aquest partit polític.

La xerrada del senyor Burriel es va centrar, sobretot, a fer una anàlisi dels problemes i reptes de la geografia, especialment universitària, espanyola. En la seva opinió és necessari fer un replanteig molt seriós de l'ensenyament d'aquesta disciplina per poder trobar respostes a un conjunt de temes que, en cas d'obviar-se, podrien portar l'ensenyament geogràfic universitari cap a un cul-de-sac. L'any 2006, els problemes de la geografia recauen en: la poca i, en general, baixa demanda per part dels estudiants; la poca visibilitat social de la matèria i dels seus professionals i la inadequació entre el contingut dels estudis universitaris amb les possibles sortides professionals de la disciplina.

En relació al primer punt, Burriel va aportar tres xifres significatives: el curs 2005-06 només s'havien matriculat uns set-cents alumnes a tots els departaments de geografia espanyols, el nombre d'estudiants havia disminuït un terç en els darrers set anys i el conjunt d'estudiants voltava els 4.000 alumnes. Tot i que el nombre d'estudiants no augmentés, la supervivència dels departaments de geografia semblava bastant assegurada ja que el 75% del professorat és funcionari i podria canviar hores de docència per temps per a la investigació o per col·laboracions amb llicenciatures afins. Tot i així, Burriel va voler remarcar que la piràmide d'edats del cos de professors estava bastant envellida i que pocs eren els estudiants que, un cop acabada la llicenciatura, es quedaven als departaments per formar-se com a futurs professors universitaris. Davant d'aquest fet, Burriel es preguntava com podria evolucionar el tema: sense demanda i sense professorat nou, a la llarga es podrien amortitzar progressivament les places docents que anessin quedant vacants alhora que es podrien reduir les dotacions per a la recerca. En cas de no trobar solucions, aquesta situació podria desembocar en dificultats en la continuïtat dels departaments universitaris en un horitzó de 15 o 20 anys.

Des del punt de vista professional, la manca de visibilitat social tampoc no facilitava la incorporació de nous interessats en geografia. En la seva opinió, els

professors universitaris han estat força "al·lèrgics" a projectar-se als mitjans de comunicació i a emetre o crear opinió sobre temes que dominen i això ha dificultat la identificació de professionals singulars dins de la geografia. Per altra banda, la sortida professional tradicional de la geografia, l'ensenyament, ja no creava noves places d'ocupació, ni a la secundària ni a la universitat ja que l'estabilització laboral de les plantilles a partir de la funcionarització dels ensenyants havia anat reduint el dèficit laboral i el marge de creació de places docents.

També va ser força crític amb l'adequació dels nous plans d'estudi. Des del seu punt de vista hi hauria d'haver una reflexió molt seriosa per tal de saber per a quines professions serveix el geògraf i, a partir d'aquí, dissenyar els plans d'estudi. Per a ell hi ha dues sortides que es perfilarien com a possibles: la clàssica de la docència i el professional del territori. La primera tornarà a ser una sortida professional de nou factible ja que les jubilacions de professors de secundària i d'universitat requeriran nous ensenyants. La segona, perquè cada vegada hi ha més demanda social per tractar els problemes del territori i els geògrafs poden afrontar-los i competir per a la seva resolució amb altres professionals.

Per donar resposta a aquests dos perfils seria necessari fer un grau on es recuperessin les "geografies generalistes", amb una base comuna prou ben construïda per a donar resposta al que ell considera les dues possibles sortides professionals bàsiques. La continuïtat en els màsters completaria el prestigi en la formació dels futurs professionals i en la seva concepció s'haurien de distingir els que hauran d'anar encaminats a la formació dels professionals respecte els doctorals. [Elisabet Sau i Raventós, Societat Catalana de Geografia]

Dijous, 11 de maig de 2006.

Bru ROVIRA, Enric LLUCH, Montserrat SUNYER,
Montserrat GALERA, Ignasi RIERA i Joan TORT.

Acte de recordança del 125è aniversari del naixement de Pau Vila

El 29 de juny de 2006 s'escau el 125è aniversari del naixement del geògraf Pau Vila. En record d'aquesta efemèride, la Societat Catalana de Geografia va organitzar una taula rodona a l'Institut d'Estudis Catalans el passat 11 de maig, entorn a la figura de qui va ser un dels membres fundadors i primer president, l'any 1935, d'aquesta societat. L'acte va servir, com el va qualificar Joan Tort, moderador de la taula, per "fer memòria"; un acte per a recordar Pau Vila, a través de les aportacions realitzades per cinc persones que hi van tenir una relació directa i particular: Bru Rovira, Enric Lluch, Montserrat Sunyer, Montserrat Galera i Ignasi Riera (i amb l'absència excusada de Marta Mata). Com Tort mateix va fer notar en finalitzar l'acte, les cinc intervencions es van complementar de forma molt avinent, i fins i tot els ponents van poder anar matisant i aclarint entre ells diverses anècdotes o dades concretes.

La taula rodona va servir per a què els ponents recordessin aspectes succeïts, sobretot, al final de la seva llarga vida (Sabadell, 1881- Barcelona, 1980), la qual havia estat marcada pels grans esdeveniments històrics ocorreguts durant el segle XX. I també, per als qui no l'havien conegut de prop, per copsar millor la seva dimensió com a persona, més enllà de les seves múltiples facetes (el geògraf, el pedagog, l'excursionista...), per les quals és ben conegut. De Vila es va recordar la seva activitat rica i fecunda, que es va projectar en múltiples direccions i territoris, a Catalunya, Colòmbia i Veneçuela. I la seva vida és tan plena d'anècdotes, que no és d'estranyar que les intervencions s'allarguessin durant les dues hores previstes de l'acte. És clar que, com succeeix en aquests casos, la manca de temps no permeté el debat final amb el públic assistent, que va omplir bona part de la sala.

Bru Rovira, en la intervenció *Una apunts biogràfics*, va començar recordant les circumstàncies en què es va fer el seu llibre *Pau Vila: he viscut!* (La Campana, 1989). Fou a partir d'unes converses que, juntament amb Montserrat Roig, promotora de la idea, mantingueren amb Vila entre juny i juliol de 1977, quan el periodista tenia 21 anys. S'havien enregistrat fins a 90 hores d'entrevista, al seu estudi de Barcelona i a la casa d'estiu de Lluís Solé a Capellades. Per mostrar la vitalitat que conservava en aquella època, Rovira va destacar que Vila s'hagués llegit als 90 anys *El Capital* de Marx en francès. Tot seguit va recordar alguns aspectes biogràfics de Vila plasmats al llibre. Recordà la seva dura infantesa de treball a les fàbriques, i considerà que la seva vocació geogràfica potser ja es mostrava quan a aquell li agradava jugar amb l'aigua i la terra i manipular el fang. En la seva joventut va acceptar l'anarquisme intel·lectual que es conreava en els ateneus obrers de finals del segle XIX i principis del XX, fet observable en els seus escrits d'aquella època, com assenyalaria després la ponent Montserrat Galera. El seu primer camí com a mestre –que inicià de manera una mica casual i a partir de la seva formació autodidacta– el va dur a elaborar les seves pròpies idees i mètodes pedagògics, allunyant-lo del corrent de Francesc Ferrer i Guàrdia. Féu un breu repàs a les seves principals aportacions a la geografia catalana (com ara la Divisió territorial de Catalunya) i americana (les geografies de Colòmbia i Veneçuela). Com un tret molt atractiu de la persona, va destacar la seva visió poètica de la

quotidianitat i l'àmplia curiositat. I en aquelles converses, Rovira també va anar trobant en Vila una gran inspiració per a la seva posterior carrera periodística. La de Vila va ser, en paraules del periodista, una vida plena de sentit.

Enric Lluch, amb la intervenció sobre *Pau Vila, geògraf*, va explicar com fa uns anys havia tingut una idea simple: calia recordar uns catalans il·lustres, “vells d’edat, joves d’esperit”, com eren en Pau Vila i Eduard Fontserè, homes savis de tot, l’obra dels quals cobria un univers de coneixements. Va tenir una oportunitat de fer-ho preparant un discurs per a la presentació que la Universitat Autònoma de Barcelona li encomanà per a la investidura com a doctor honoris causa de Pau Vila (juntament amb la de Josep Ferrater i Móra), acte que se celebrà el 29 de novembre de 1979. Lluch va incidir en l’acte de la Societat, recordant el que havia dit en la investidura, que Pau Vila és un punt d’inflexió en la història de la geografia contemporània catalana, tot i no disposar de cap titulació acadèmica, però que paradoxalment havia estat poc reconegut per la geografia acadèmica. La continuació de la seva ponència va ser la relectura d’aquell discurs, que s’havia cenyit a la faceta del geògraf, ja que –segons Lluch– no s’havia vist amb cor d’abordar totes les dimensions de l’amplíssima obra de Vila. Però la lectura, és clar, va estar plena de suggestius aclariments, a través dels quals Lluch va deixar traspuar clarament el ciutadà d’acció i l’home àvid de coneixements. Entre les nombroses remarques, insistí en les lectures dels textos de Reclus que ja es feien a l’Escola Horaciana fundada per Vila; parà atenció en la càtedra de geografia creada dins els Estudis Universitaris Catalans, “la nostra universitat”; recordà que la vicepresidència de la ponència de la Divisió Territorial de Catalunya fou una presidència efectiva; va enaltir l’home compromès, que va voler emprar la medalla de la Legió d’Honor que li havia estat concedida a França, en els dolorosos primers mesos d’exili a la Catalunya Nord, per ajudar a tants conciutadans seus; recordà les escapades a Guatemala, lloc pel qual Vila mostrava un interès quasi obsessiu per la cultura maia; i es va fixar en el terme “geohistòria”, que el geògraf de Sabadell utilitzava. Lluch va acabar recalcant que l’aportació específica de Vila es trobava en la Geografia Humana.

Seguidament es va procedir a la intervenció de Montserrat Sunyer, vídua d’un dels néts de Pau Vila, Joan-Jordi Albet i Vila. La seva intervenció, a causa de la seva estreta relació amb ell, va ser tot un seguit d’anècdotes, algunes d’elles molt entranyables. Tot i així, va voler aclarir que aquesta relació s’havia desenvolupat sobretot els darrers anys, ja que, tot i que el va conèixer l’any 1952, moment en el qual ella va anar a Caracas per casar-se, realment no el va tractar més a fons fins que aquest no va tornar, a Barcelona, de l’exili. D’entre els records que rememorà, hi ha les ocasions en les quals ell se n’anava d’excursió amb els seus besnéts (els fills de la Montserrat) i que, just en aquells moments, Vila els recordava que *la geografia es fa a peu*. O quan l’anaven a buscar a l’aeroport, quan venia de visita a Barcelona (com feia de vegades mentre estava exiliat, i abans no hi tornés definitivament), i el portaven a casa d’ella o d’algun amic. A la Montserrat sempre la va sorprendre que l’avi, tot i l’esgotament que li havia suposat el viatge, no preferís anar primer a la seva. Sunyer en va destacar que sempre veiés el costat positiu de les coses, i que era una persona molt vital, inclús durant la seva vellesa. En definitiva, el va qualificar com una persona optimista i voluntariosa.

En quart lloc, Montserrat Galera, va fer un repàs del *Llegat bibliogràfic de Pau Vila*, tal com anunciava la Taula. Galera és una estudiosa del tema i, amb anterioritat, havia recopilat la “Bibliografia de Pau Vila” (publicada com a part de *Miscel·lània Pau Vila*, 1975). En primer lloc, va posar de relleu que Vila tenia 23 anys (1904) quan va publicar el seu primer text, al periòdic de l’Ateneu Obrer de Badalona; i que el darrer, la resposta al text que li havia dedicat Enric Lluch en la investidura, el va escriure l’any 1979. Per tant, Vila havia escrit durant un període de 75 anys, i se li poden comptar un

total de 375 títols, a més de nombrosos articles en revistes i periòdics. Més enllà de l'extensió d'aquesta obra, Galera en destacà especialment la redacció fluida de Vila. D'aquest panorama en va dibuixar una perspectiva cronològica, tot distingint tres etapes bibliogràfiques, coincidents amb les etapes de la seva vida: la primera, fins a 1939, moment en el qual va exiliar-se després de la Guerra civil espanyola; la segona, que comprèn l'exili a Colòmbia (1939-1947) i a Veneçuela (1947-1961); i, per últim, la tercera etapa, que correspon als anys 1961 i 1980, d'ençà del seu retorn de l'exili i fins la seva mort. Per últim, va fer referència als fons on pot consultar-se part dels materials elaborats per Vila: d'una banda, la biblioteca de Josep Ma. Puchades de l'Institut Cartogràfic de Catalunya (Barcelona) i, de l'altra, la Fundació Bosch i Cardellach (Sabadell). Galera va insistir en què la figura de Vila hauria merescut un reconeixement acadèmic més gran, a l'alçada de la seva figura.

En darrer lloc, l'escriptor Ignasi Riera, va dur a terme una intervenció, *Pau Vila, memòria viva de la terra*, farcida d'anècdotes recollides durant les converses que havien mantingut junts quan Vila tractava de publicar a l'editorial Laia, on ell treballava. Riera va destacar la gran austeritat de Pau Vila, en conjunció amb les dures condicions de vida en les quals va viure (com a obrer, com a exiliat...). D'entre el conjunt de records que va exposar, explicà que Vila es queixava que haguessin fossilitzat la seva proposta de divisió comarcal, ja que el fet important d'aquella no era la divisió en sí mateixa, sinó la metodologia per a establir les comarques, que reflectia el seu caràcter dinàmic. Finalment, i tal com ja havia fet Montserrat Sunyer, Riera també va destacar la gran vitalitat de Vila fins al final de la seva vida.

En resum, del conjunt d'intervencions van quedar clars la humanitat, austeritat, vitalitat i entusiasme de Pau Vila, una persona a qui li agradava treballar bé i no fer les coses en va. Això va quedar reflectit en una de les anècdotes que explicà Ignasi Riera en ocasió d'un homenatge fet a Vila en vida. En aquella ocasió, Vila li digué a Riera que no perdessin el temps a fer-li homenatges, havent-hi tanta feina per fer. Potser si Pau Vila estigués encara viu diria que ja n'hi ha prou. Però, tal com deixà escrit Montserrat Roig a la presentació del llibre de Bru Rovira, "més que mai recordar algú com en Pau Vila és una de les formes menys traïdores d'estimar". I això és el que ens van ajudar a fer els ponents de l'acte. [Xavier Oliveras i González, Antoni Durà i Guimerà]

Dimecres, 17 de maig de 2006.

Ignasi ALDOMÀ, professor de
geografia, Universitat de Lleida.

*El regadiu davant la nova cultura de l'aigua.
El cas del canal Segarra- Garrigues*

Precisament ahir, dimecres dia 17 de maig de 2006, data perdurable en els annals del barcelonisme, el Dr. Ignasi Aldomà va impartir la conferència mensual de la Societat Catalana de Geografia sobre el tema *El regadiu davant la nova cultura de l'aigua. El cas del canal Segarra- Garrigues*. Un auditori prou nombrós es va aplegar a la sala Nicolau d'Olwer de l'IEC per a escoltar les seves explicacions i, en acabat, sol·licitar-li aclariments. Públic fidel i participatiu que no es va deixar entabanar abans d'hora per l'esdeveniment del dia i, fent al·lusió al títol del darrer llibre publicat pel professor Aldomà, l'acte va tenir el lluíment escaient "amb el permís de Barcelona".

El professor Jesús Burgueño, company de claustre del conferenciant al Departament de Geografia i Sociologia de la Universitat de Lleida, va facilitar un bon resum del seu *curriculum*. Coincideixo amb el presentador a remarcar la singularitat de la trajectòria d'Aldomà en la reflexió i la pràctica de la geografia. Per raó de la diversitat de caients en els quals ha sabut combinar la recerca acadèmica, la consultoria en exercici lliure, la responsabilitat en l'administració de la Generalitat i la docència universitària gairebé sempre aplevades, això sí, en la temàtica de l'ordenament de l'espai i de la societat rurals en els ja gairebé trenta anys d'actuacions, Aldomà és un dels exponents més caracteritzat de la *geografia aplicada* del país.

Però n'hi ha més de facetes que cal destacar en la personalitat pública d'Aldomà. Així, també li escauria l'etiqueta d'agitador cívico- territorial en la mida que podríem penjar-la a una bona colla de geògrafs catalans contemporanis, des de Pau Vila a Enric Lluch, i a tants d'altres, en la línia de saber traduir la sensibilitat geogràfica en acció al servei de tothom. Perquè el fons de la conferència fou el testimoni d'aquesta actitud envers l'obra gegantina del Canal Segarra- Garrigues d'ençà, pel cap baix, la preparació del *Manifest de Vallbona*, aprovat el maig i presentat el novembre de 2005 per una munió d'entitats lleidatanes, del qual Ignasi Aldomà ha estat un dels impulsors.

Tema prou ampli i dilatat com per ser tractat en tan poca estona. El va repartir en tres apartats cadascun dels quals va ser exposat mitjançant una seqüència de flaixos temàtics en l'estil directe de preguntes- respostes prou entenedores per a qualsevol públic interessat de lluny o de prop en el tema. Així, després de presentar sumàriament la infraestructura objecte de controvèrsia va passar a descriure el cercle malaltís de l'obra per concloure en la proposta del *Manifest* en la perspectiva de fer-ne un projecte viable.

En el primer apartat va recordar les macromagnituds del canal. És l'obra pública més important --en fase de realització en el seu primer tram--, empesa a Catalunya els darrers anys juntament amb l'estesa del Tren d'Alta Velocitat i l'ampliació de l'aeroport del Prat. El canal tindrà una llargada de 85 quilòmetres en connectar l'embassament de Rialb, a la comarca de la Noguera, amb el futur embassament de l'Albagés, sobre el riu Set a la comarca de les Garrigues. Permetrà regar més de 70 mil hectàrees actualment de secà i hauria de beneficiar unes disset mil explotacions de sis comarques lleidatanes. Com el mateix conferenciant va advertir, no cal pas allargar-nos en xifres. En l'estil

pedagògic esmentat abans, només va voler remarcar tres qüestions obertes: l'obra contribuirà a l'aprofitament integral i sostenible de la conca del Segre i les Nogueres? Com s'harmonitzarà la diferència de preu, brutal, que hi ha entre el de l'aigua del Canal d'Urgell (menys d'un centímetre per metre cúbic) i el del nou Canal (11 centímetres / metre cúbic)? Els petits propietaris pagesos podran enfrontar-se amb les inversions que els pertoquen? En altres paraules, evitarà conflictes ambientals com el de les aus estepàries? El canal va a favor o en contra del pagès? Contribuirà al reequilibri i desenvolupament del territori de les terres de Ponent en particular i de Catalunya en general?

En la petja del *Manifest de Vallbona*, el professor Aldomà va il·lustrar la malastrugança del projecte mitjançant una roda de sis radis. En primer lloc, la limitació de l'aigua disponible al Segre pot obrir un conflicte entre els regants del Canal d'Urgell i els del nou Canal Segarra-Garrigues. Seguidament, cal advertir que els factors físics fan pensar en un èxit molt incert de la transformació en regadiu de moltes de les zones abastables pel canal. En tercer lloc, l'operació global es recolza en les estratègies de les grans empreses agroalimentàries que no pas en la iniciativa de la pagesia mitjana i petita. Bona prova d'això són els costos massa cars, tant de les inversions en infraestructures com de l'aigua, per a la pagesia. Tot plegat amanit amb una gestió ben poc transparent, distanciada dels futurs regants i deixada a mans de l'empresa de serveis subsidiàries. Finalment, i en sisè lloc, destacar el caràcter aliè de l'obra en el desenvolupament d'un territori que a hores d'ara és pilotat per altres sectors de l'economia lleidatana. I tornar a començar.

En expressió d'Aldomà, "fa fresa pensar" què en pot sortir de tot plegat. És per això que les entitats cíviques lleidatanes més representatives s'aplegaren per a manifestar el seu rebuig a la manera com es portava el projecte i proposar mesures correctores per fer-lo viable en tots els sentits. Res més lluny d'un *Aquí, no!* o de la quadratura del cercle malaltís. Calia canviar els radis de la roda, no pas deixar el carro coix! En aquest sentit, la tercera part de la conferència la va dedicar a recordar i palesar les claus positives aportades pel *Manifest de Vallbona*. Molt breument, serien les següents: reduir la pressió sobre el recurs de l'aigua i repartir-la equitativament per mitjà de la gestió conjunta dels dos Canals, el de l'Urgell i el de Segarra-Garrigues; consolidar la pagesia en adaptar-la a l'agricultura del futur; garantir la conservació del patrimoni ambiental, tant visual (...molt de compte amb la concentració parcel·lària!) com físic (...el regatge incontrolat incrementa la contaminació de l'aigua); aigua per al territori i no només per als propietaris pagesos; gestió transparent de l'aigua mitjançant la constitució d'una Comunitat general d'usuaris; i un llarg etcètera.

Potser, en resposta escèptica a una de les preguntes que els assistents van dirigir al conferenciant, el *Manifest de Vallbona* no decanti cap millora tangible a l'obra. D'allò que no cal dubtar, després d'escoltar Ignasi Aldomà, és que en restarà una nova sensibilitat, ben positiva, envers el territori de les comarques lleidatanes. [Pau Alegre, 18 de maig de 2006]

Dimecres, 14 de juny de 2006.

Àngels PASCUAL, professora de geografia,
Universitat Autònoma de Barcelona.

*Mobilitat i permanència: un binomi universal
vist i viscut des de Catalunya*

L'última conferència del curs 2005-06 de la Societat Catalana de Geografia va ser impartida per la Dra. Àngels Pascual de Sans, catedràtica de Geografia Humana a la Universitat Autònoma de Barcelona. La presentació va anar a càrrec de la Dra. Maria Dolors Garcia Ramon, fins aquell moment presidenta de la SCG, la qual va destacar alguns aspectes de la trajectòria professional força singular d'Àngels Pascual així com la seva reconeguda trajectòria en l'estudi de la migració. En l'actualitat la conferenciant és directora del Grup de Recerca sobre Migracions (GRM) amb base a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Àngels Pascual va començar la seva conferència fent esment de l'inici de la seva carrera professional i de la "consolidació" de la migració com a tema prioritari d'estudi. Eren els anys seixanta i tant l'emigració a Europa com la pròpia migració interna a Espanya i Catalunya eren temes molt presents en la societat. En l'actualitat, la migració també és un tema de debat, reflexió i preocupació, però ara es parla d'immigració, i fonamentalment estrangera. Malgrat aquest canvi, Àngels Pascual considera que les lògiques subjacents a la migració interior i exterior revelen nombrosos punts de contacte i similituds. Així mateix va relativitzar una idea molt difosa: que estem vivint "l'edat de les migracions". La història s'encarrega de desmentir aquesta apreciació. Estem davant d'un moment de forta migració i circulació de persones, però és una de les moltes "edats de la migració". Potser el canvi ve donat en l'actualitat per la diversitat de les formes de mobilitat de la gent i la gran atenció que té el seu estudi per part dels investigadors. Una altra novetat, segons la professora Pascual, és que s'ha fet una aposta clara per la *deslocalització*, és a dir no hi ha promoció individual o col·lectiva sense desplaçament. "Bellugar-se", en els seus propis termes, no és un valor sinó que és una exigència i ho va il·lustrar amb diversos exemples, com les pràctiques que guien la carrera acadèmica.

Aquest tema el va lligar d'immediat amb una altra de les seves preocupacions actuals: l'estudi del lloc i dels lligams que estableixen les persones amb els llocs que habiten. La pregunta de partida és: no té conseqüències perverses aquesta aposta per la mobilització de les persones? No hi ha una desestructuració de les xarxes bàsiques, de les persones i dels col·lectius?

L'estudi del lloc remet a l'idiotop, és a dir, al lloc amb el qual cada persona té unes referències bàsiques, on desenvolupa la seva vida i habita, en el ple sentit de la paraula. La migració, per tant, és la marxa d'un idiotop per buscar-ne un altre o, potser, quedar desubicat. Per a Àngels Pascual aquest és un tema important d'estudi ja que en l'actualitat milions de persones s'han desplaçat i han deixat el seu idiotop en cerca d'un altre.

Després de fer aquestes reflexions de caràcter més general, la professora Pascual va centrar el seu discurs en el cas concret de Catalunya. En aquest sentit, Catalunya presenta cap especificitat? És diferent a d'altres societats? Per a la professora Pascual, Catalunya es caracteritza per un ampli espectre de mobilitat –és a dir, arriba tot tipus de

gent i no només la que mostren els mitjans de comunicació-, però també pel fet de ser una nació petita i no reconeguda dintre d'un estat molt centralista.

I què passa amb la migració a Catalunya? Per una part, la migració interna a Catalunya si bé és important, s'estudia bàsicament en relació amb el tema de la redistribució de la població. Per altra part, els fluxos amb Espanya encara que significatius, ja no criden l'atenció substituïts pel "tema estrella" dels fluxos amb l'estranger i de població estrangera. En aquest punt, Àngels Pascual es va preguntar pels motius que fa que siguin uns fluxos amb un impacte social tan destacat, encara que sigui una migració inferior en termes numèrics a la dels anys seixanta. Els factors que explicarien aquest impacte no seria el color de la pell, la indumentària, la religió, els costums, etc. La raó, segons la Dra. Pascual, seria el fet que estem més barrejats, que interactuem més els uns amb els altres, que ens trobem pels carrers i compartim el mateix espai públic –amb classisme, això sí- però el compartim.

A continuació i seguint aquestes reflexions, va passar a enumerar els tres grups de persones que vénen de fora de Catalunya: a) els turistes, que veuen i viuen Catalunya com un decorat; b) el que va denominar "la gent de pas", que usa el territori temporalment i no s'hi vol quedar. Per aquests Catalunya és un escenari on desenvolupa la seva vida i activitats; i c) la gent que ve a instal·lar-se, a provar de viure. Alguns com una tria deliberada, uns altres com un "recurs" secundari quan altres territoris es tanquen i llavors Catalunya apareix com una destinació oportunista. En aquest sentit, Àngels Pascual va citar els resultats d'un estudi recent que ha dirigit i que estudiava les trajectòries migratòries de diferents col·lectius d'estrangers (equatorians, pakistanesos i marroquins). A partir d'aquest estudi es constata que Catalunya no té una identitat diferenciada d'Espanya, "no vénen a Catalunya, vénen a Espanya i a sobre hi ha el problema de la llengua".

Com fer que Catalunya sigui on lloc on la gent hi vulgui viure? Per a la Dra. Pascual hi ha diverses mesures i polítiques que poden facilitar la permanència dels que es volen quedar, dels que volen viure a Catalunya. Primer de tot, regularitzant la seva situació, no només en termes de papers sinó proporcionant unes bones condicions de vida i així mateix treballant en el tema de la sanitat, l'educació, l'habitatge o el treball. En segon lloc, s'hauria d'afavorir la participació dels immigrants en el teixit associatiu i cultural del país. En definitiva, oferir un projecte de societat engrescador, que funcioni, que permeti participar als membres d'aquesta societat i que faci que la gent es vulgui quedar. I no tenir pressa, la incorporació dels nouvinguts demana temps. [A. Miguel Solana]